

ризується низькою ефективністю, позаяк традиційно сільськогосподарським виробництвом займається найбільша частка населення регіону, а обсяги випуску та валова додана вартість цієї галузі стабільно скорочуються. Зменшується частка основних засобів сільського господарства у сфері матеріального виробництва. Разом з цим, сільське господарство відіграє важливу роль в економіці регіону, посідаючи третє місце за питомою часткою у валовій доданій вартості та випуску.

Література

1. Біттер О. Рівень життя сільського населення: проблеми і перспективи / О. Біттер. – Львів : Вид-во "Українські технології", 2005. – 288 с.
2. Заставний Ф.Д. Депресивні регіони України: аналіз, оцінка, проблеми / Ф.Д. Заставний // Регіональна економіка : наук.-практ. журнал. – 2005. – № 1. – С. 76-90.
3. Інвестиційна привабливість Західного регіону України : монографія / ІРД НАН України; наук. ред. С.О. Ішук. – Львів, 2011. – 212 с.
4. Копитко В. Чинники формування регіональних особливостей розвитку АПК / В. Копитко // Вісник Львівського державного аграрного університету. – Сер.: Агроінженерні дослідження. – Львів : Вид-во Львівського ДАУ. – 2006. – 792 с.
5. Пітолич М.М. Економічна оцінка інвестиційної привабливості гірських територій Карпатського регіону / М.М. Пітолич // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Актуальні проблеми регіонального розвитку : зб. наук. праць / ІРД НАН України; відп.ред. В.С. Кравців. – Львів. – 2012. – Вип. 6 (98). – 420 с.
6. Писаренко С.М. Суспільно-територіальні системи в теоретичних концепціях регіоналізму / С.М. Писаренко // Соціально-економічні дослідження в перехідний період Регіональної суспільної системи : зб. наук. праць. – 2004. – Вип. 3, ч. 1. – С. 31-38.
7. Шевчук Я.В. Інфраструктурний потенціал інноваційного розвитку сільських територій (на прикладі Карпатського регіону) / Я.В. Шевчук // Концептуальні засади інноваційного розвитку сільських територій у посткризовий період: на прикладі Карпатського регіону України : наук. доповідь / за ред. В.В. Борщевського; ІРД НАН України. – Львів, 2012. – 57 с. – С. 33-42.

Надійшло до редакції 10.12.2015 р.

Морская Т.В. Социально-экономическое развитие сельских территорий Закарпатской области

Исследовано социально-экономическое развитие сельских территорий Закарпатской обл. Осуществлена объективная оценка современного состояния сельских территорий. Обоснованы пути активизации развития сельских территорий. Проанализирована хозяйственная деятельность предприятий в границах сельских территорий Закарпатской обл. Охарактеризована территориальная организация сельскохозяйственного производства и земельно-ресурсный потенциал области. Определены первоочередные задачи по перспективам развития горного сельского хозяйства. Обозначены приоритеты развития сельского хозяйства, которые должны способствовать созданию условий для роста экономики и улучшения социального положения в сельской местности.

Ключевые слова: социально-экономическое развитие, сельские территории, земельно-ресурсный потенциал, агропромышленный комплекс, социальная инфраструктура, занятость, безработица.

Morska T.V. Socio-economic Development of Rural Areas of the Transcarpathian Region

The research is aimed at studying the characteristics of the rural development of the Transcarpathian region, to identify key issues and range of prospective ways of development. The socio-economic development of rural areas of the Transcarpathian region is studied. Objective assessment of the current state of rural areas is made. The ways to enhance rural development are found. The economic activity of enterprises within rural areas in the Transcarpathian region is analysed. The territorial organization of agricultural production and land reso-

urce potential of the region is characterised. Some priorities regarding the development of mountain agriculture are defined. The priorities for agricultural development, which should help create the conditions for economic growth and improve social conditions in rural areas, are outlined. The priorities for the development of agriculture should promote a competitive economy and sustainable development of the industry. At the same time they create conditions for economic growth and improve social conditions in rural areas, which is especially important for mountain areas.

Keywords: socio-economic development, rural development, land and resource potential, agriculture, social infrastructure, employment, unemployment.

УДК 338.43

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ ПІДПРИЄМНИЦТВА У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ ТА ПОТРЕБА ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЇХ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Т.Т. Небоженко^{1,2}

Конкретизовано організаційно-правові форми підприємництва, які використовують у сільському господарстві України. Проаналізовано динаміку кількості різних видів підприємств, що провадять свою діяльність у сільськогосподарській сфері. Наголошено на потребі законодавчого закріплення основоположних принципів державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників, такі як системність і стабільність. Доведено потребу державного регулювання функціонування підприємницьких структур у сільському господарстві, котра виникла через відсутність чинного документа, особливо з потребою планування подальшого розвитку агропромислового сектору на тактичному та стратегічному рівнях.

Ключові слова: сільське господарство, підприємство, фермерське господарство, агропромисловий комплекс, особисте селянське господарство.

Вступ. Стабілізація і поживлення сільськогосподарського виробництва, створення сприятливих умов всіх форм господарювання та розроблення механізмів їх ефективного державного регулювання – це не тільки важлива економічна задача, але й складна економічна проблема. І оскільки за роки реформування агропромислового комплексу з'явилися різні типи підприємств: приватні, державні, унітарні державні, муніципальні, колективні, кооперативи та союзи кооператорів, акціонерні товариства різного типу, селянські фермерські, підсобні господарства та ін. – потрібно визначити, які із організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств є найбільш життєздатними у сучасних економічних умовах та встановити, чи потрібним наразі є державне регулювання підприємств агропромислового комплексу України.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Різні аспекти організації та функціонування сільськогосподарських підприємств в Україні покладено в основу досліджень таких сучасних вчених, як І.Ф. Баланюк, О.І. Жук [1], Л. Гнатишин [2], А.О. Гужаров [3], Т.І. Дьолог [4]. Важливим та не вивченим до кінця залишається питання потреби або недоцільності державного регу-

¹ аспір. Т.Т. Небоженко – Львівський НУ ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З. Гжицького;

² наук. керівник: доц. С.І. Поперечний, канд. екон. наук

лювання функціонування різних організаційно-правових форм підприємництва у сільському господарстві.

Постановка завдання. У сучасних умовах, коли процес реформування агропромислового комплексу в основному завершився, проявилися тенденції розвитку та характерні риси зовнішніх і внутрішніх економічних відносин різних організаційно-правових форм господарювання та рівень їх ефективності. Тому важливим науковим завданням на сьогодні є комплексне вивчення нових форм сільськогосподарських підприємств, господарств та обґрунтування напрямків їх вдосконалення. Ці дослідження і розроблені на їх основі рекомендації повинні бути диференційовані до економічних та соціальних умов, які наразі склалися у різних регіонах України.

Основні результати дослідження. У Конституції України, прийнятій Верховною Радою України (1996 р.), передбачено функціонування державної, комунальної і приватної власності [5]. Відповідно до основного закону, залежно від форм власності Господарським кодексом України передбачено функціонування підприємств таких видів: приватне підприємство, що діє на основі приватної власності громадян чи суб'єкта господарювання (юридичної особи); підприємство, що діє на основі колективної власності (підприємство колективної власності); комунальне підприємство, що діє на основі комунальної власності територіальної громади; державне підприємство, що діє на основі державної власності; підприємство, засноване на змішаній формі власності (на базі об'єднання майна різних форм власності) [6].

Отже, у галузі сільського господарства можуть створюватись та діяти підприємницькі структури усіх перерахованих видів. В Україні сільськогосподарські структури можуть створюватись в організаційно-правових формах: приватного сільськогосподарського підприємства; державного сільськогосподарського підприємства; комунального сільськогосподарського підприємства; сільськогосподарських підприємств змішаних форм власності; казенного сільськогосподарського підприємства; дочірнього сільськогосподарського підприємства; іноземного сільськогосподарського підприємства; виробничого сільськогосподарського кооперативу; сільськогосподарського акціонерного товариства; сільськогосподарського товариства з обмеженою відповідальністю; сільськогосподарського товариства з додатковою відповідальністю; повного сільськогосподарського товариства; командитного сільськогосподарського товариства; фермерського господарства, об'єднання сільськогосподарських підприємств (сільськогосподарської асоціації, корпорації, консорціуму, концерну, холдингової компанії) [7].

Можна стверджувати, що у вітчизняному агропромисловому комплексі активно функціонують такі підприємницькі структури: сільськогосподарські підприємства – економічно самостійні господарські ланки з правами юридичних осіб, які займаються виробництвом сільськогосподарської продукції із метою її реалізації і функціонують на засадах підприємництва, що передбачені Господарським кодексом України; господарства населення (особисті селянські господарства, домогосподарства) – сукупність осіб (чи одна особа), що спільно проживають в одному житловому приміщенні (або його частині), ведуть спіль-

не господарство, мають спільні витрати на утримання житла, харчування тощо і здійснюють сільськогосподарську діяльність як з метою самозабезпечення продуктами харчування, так і з метою виробництва товарної сільськогосподарської продукції. До цієї категорії виробників віднесено також фізичні особи [1] і фермерські господарства [8].

У таблиці представлено статистичні дані щодо кількості сільськогосподарських підприємств в Україні із розподілом їх на групи залежно від розміру суб'єкта господарювання. Аналізуючи дані таблиці, приходимо до висновку, що основну кількість сільськогосподарської продукції в Україні виробляють малі підприємства, а серед них – мікропідприємства. Їх питома вага у загальній кількості сільськогосподарських підприємств зростає з 2011 р. від 79,4 % до 83,2 % – у 2013 р. Частка малих підприємств у загальній кількості господарських структур в агропромисловому комплексі також зростає з 2011 р. по 2013 р. на 2 %. Натомість, кількість середніх підприємств скоротилась, а частка великих підприємств – залишається незначною.

Табл. Кількість підприємств сільського, лісового та рибного господарства

Рік	Усього, одиниць	Зокрема							
		великі підприємства		середні підприємства		малі підприємства		з них мікропідприємства	
		оди-ниць, тис.	частка від загальної кількості, %	оди-ниць, тис.	частка від загальної кількості, %	оди-ниць, тис.	частка від загальної кількості, %	оди-ниць, тис.	частка від загальної кількості, %
2011	41677	16	0,0	3274	7,9	38387	92,1	33081	79,4
2012	47656	26	0,1	3143	6,6	44487	93,3	39103	82,1
2013	49848	27	0,1	2915	5,8	46906	94,1	41495	83,2

Примітка: авторська розробка за даними [9].

За підсумками державного статистичного спостереження щодо окремих показників розвитку сільських, селищних і міських рад у сільських населених пунктах, що знаходяться в їхньому підпорядкуванні, станом на 1 січня 2014 р. зареєстровано 4241,6 тис. домогосподарств, членам яких відповідно до чинного законодавства надані земельні ділянки з цільовим призначенням "для ведення особистого селянського господарства" (рис. 1).

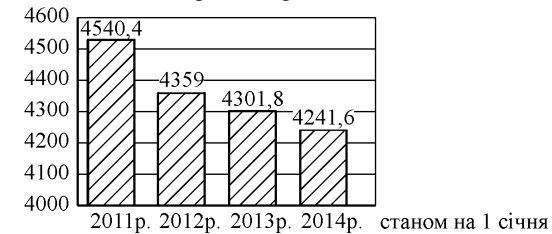

Рис. 1. Кількість особистих селянських господарств, тис. одиниць, 2011-2014 рр. (авторська розробка за даними [9])

Помітною є динаміка до скорочення кількості особистих селянських господарств з 2011 р. по 2014 р. Це пов'язано зі складними економічними умовами, у яких опинились вітчизняні господарські структури останніми роками. Наявність

фермерських господарств в Україні продемонстровано на рис. 2. Очевидним є скорочення кількості фермерських господарств, як і особистих селянських господарств, що свідчить про нездатність невеликих сільськогосподарських структур функціонувати у тих економічних умовах, що склалися нині в Україні без державної підтримки. Тому питання ефективного державного регулювання є на цей час особливо актуальним.

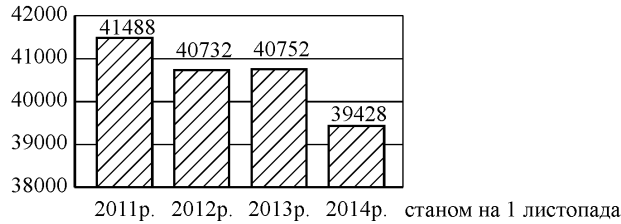

Рис. 2. Кількість фермерських господарств в Україні, 2011-2014 рр. (авторська розробка за даними [9])

Поняття державного регулювання агропромислового виробництва можна визначити як сукупність правових, організаційних та економічних впливів держави на діяльність підприємств сільського господарства, перероблення, торгівлі сільськогосподарською продукцією і продовольчими товарами, а також сфери обслуговування та матеріально-технічного забезпечення підприємств агропромислового комплексу. Вважаємо, що з метою підвищення ефективності державного регулювання різних організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств потрібно законодавчо закріпити основоположні принципи державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників, такі як системність і стабільність.

Основоположний принцип державної підтримки – це стабільність. Кошти державної підтримки є для сільськогосподарського виробника одним із каналів надходження грошових коштів. Основний ресурс підвищення прибутковості організації – це планування господарської діяльності. Від того, наскільки точно інформацією буде володіти керівник підприємства, від того наскільки точно буде складено прогноз умов господарської діяльності та фінансово-господарський план, – від усього цього безпосередньо залежить прибутковість конкретного підприємства і перспективи його розвитку та здатність вижити у конкурентній боротьбі. Окрім цього, особи, які здійснюють кредитування цього підприємства, зможуть точніше спрогнозувати можливу віддачу кредитних ресурсів, можливе їх забезпечення і це, відповідно, позначиться на величині процентної ставки за кредитами.

Другий принцип правового регулювання державної підтримки – це системність. Дійсно, різні заходи регулювання, за їх взаємодії, розкривають такі якості, які не були їм раніше властиві окремо. Однак законодавець, на жаль, розглядає кожен напрямок як окремих та індивідуальний, що сприяє підтримці агропромислового комплексу суто в рамках свого власного механізму регулювання, і рідко враховує можливість ефекту їх сумісної дії. Але в разі комплексного застосування різних механізмів ефективність кожного з них багаторазово

зростає. З іншого боку, неузгоджене застосування окремих заходів державного регулювання призводить до їх неефективності.

Отже, державне регулювання та державна підтримка є потрібними елементами для підвищення ефективності функціонування та розвитку різних організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств, але механізми їх здійснення на сьогодні потребують істотного вдосконалення.

Висновки. Державне регулювання структур агропромислового комплексу потрібно здійснювати із дотриманням принципів стабільності та системності. Для цього потрібен чітко визначений план дій, програма, за якою і відбуватиметься надання різних видів державної підтримки сільськогосподарським підприємствам. Наразі не прийнятою є Програма розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 р., а Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 р. завершила свою дію. Отже, нині немає чинного документа, відповідно до якого можна було б планувати подальший розвиток агропромислового сектору на тактичному та стратегічному рівнях. Тому очевидною є потреба подальшого дослідження питань державного регулювання сільськогосподарських структур в Україні.

Література

1. Баланок І.Ф. Галузева структура виробництва в сільськогосподарських підприємствах : монографія / І.Ф. Баланок, О.І. Жук. – Івано-Франківськ, 2011. – 184 с.
2. Гнатишин Л. Фермерські господарства в організаційній системі сільськогосподарського виробництва / Л. Гнатишин // Аграрна економіка : наук. журнал. – Львів : Вид-во Львівського ДАУ. – 2012. – Т. 5, № 1/2. – С. 26-31.
3. Гужоров А.О. Економічне обґрунтування раціональних розмірів сільськогосподарських підприємств: теорія та практика : монографія / А.О. Гужоров; ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. – Х. : Вид-во "Міськдрук", 2012. – 376 с.
4. Дьолог Т.І. Вплив розміру сільськогосподарського підприємства і його виробничої спеціалізації на економічну ефективність діяльності / Т.І. Дьолог // Актуальні проблеми економіки : наук. економ. журнал. – 2011. – № 9. – С. 118-123.
5. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 30. – Ст.141.
6. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р., № 436-IV. З подальшими змінами // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст. 144.
7. Гаврилішин А.П. Поняття та значення організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств та організацій / А.П. Гаврилішин, А.В. Іванова. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/7920/%C3>.
8. "Щодо механізмів стимулювання розвитку дрібнотоварного сільськогосподарського виробництва в Україні": аналітична записка. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.niss.gov.ua/articles/1552/>.
9. Матеріали офіційного сайту Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Надійшло до редакції 07.12.2015 р.

Небоженко Т.Т. Организационно-правовые формы предпринимательства в сельском хозяйстве и необходимость государственного регулирования их функционирования

Конкретизированы организационно-правовые формы предпринимательства, которые используются в сельском хозяйстве Украины. Проанализирована динамика количества разных видов предприятий, которые осуществляют свою деятельность в сельскохозяйственной сфере. Отмечена необходимость законодательного закрепления основополагающих принципов государственной поддержки сельскохозяйственных товаропро-

изводителей, таких как системность и стабильность. Доказана необходимость государственного регулирования функционирования предпринимательских структур в сельском хозяйстве, которая возникла из-за отсутствия действующего документа, особенно с необходимостью планирования дальнейшего развития агропромышленного сектора на тактическом и стратегическом уровнях.

Ключевые слова: сельское хозяйство, предприятие, фермерское хозяйство, агропромышленный комплекс, личное крестьянское хозяйство.

Nebozhenko T.T. The Legal Forms of Entrepreneurship in Agriculture and the Need for State Regulation of their Operation

The legal forms of entrepreneurship functioning in agriculture of Ukraine are specified in the article. The analysis of dynamics of the amount of different types of agricultural enterprises is conducted. The necessity of the legislative fixing of the fundamental principles of the state support of agricultural commodity producers such as system and stability is marked. The necessity of government control of functioning of the agriculture enterprise structures is well-proven, especially in connection with the necessity of planning further development of agro-industrial sector on tactical and strategic levels.

Keywords: agriculture, business, farm, personal farm.

УДК 336:338.43

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В.Б. Прокопишак¹

Проблема формування фінансового потенціалу підприємств є актуальною в умовах сьогодення. Це пов'язано із раціональним використанням власних і залучених фінансових ресурсів, формуванням інструментів та побудовою методичних підходів до нарощування фінансового потенціалу. Для сільськогосподарських підприємств, більшість яких є дотаційними, система фінансової безпеки повинна функціонувати постійно і бути спрямованою на зміцнення фінансового потенціалу, забезпечувати стабільний розвиток аграрного сектору економіки. З огляду на це, потрібно розробити комплекс заходів, які створять дієвий інструмент стабільного фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств та їх економічного зростання загалом.

Ключові слова: методика формування, фінансовий потенціал, підприємство, фінансові ресурси.

Вступ. Сучасний аграрний ринок характеризується нестабільністю цін на сільськогосподарську продукцію, різкими коливаннями попиту та пропозиції, змінами в конкурентному середовищі, тому для сільськогосподарських підприємств важливим є формування оптимальної структури фінансового потенціалу, що забезпечить ефективне їх функціонування. Але на сьогодні в наукових колах не сформовано єдиного розуміння сутності фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств, а відповідно, й не існує уніфікованих методичних підходів до його оцінювання та аналізу.

Результати дослідження. Функціонування взаємозалежних компонентів породжує якісно нові функціональні властивості фінансового потенціалу. Між структурними компонентами фінансового потенціалу функціонує

¹ доц. В.Б. Прокопишак, канд. екон. наук – Львівський НУ ім. Івана Франка

взаємозв'язок і взаємодія. Спільне функціонування та взаємодоповнення підвищує фінансову стійкість сільськогосподарських підприємств. Кожна економічна категорія проявляє себе у своїх функціях, відповідно фінансовий потенціал виконує такі три основні функції:

- планування – спрямована на зростання фінансового потенціалу в майбутньому;
- реалізації – спрямована на пошук нових джерел формування фінансового потенціалу підприємств, заснована на стимулюванні підприємницької діяльності, виникненні оригінальних компетенцій і ринкових можливостей;
- контролю – забезпечує перевірку ефективності прийнятих рішень, зокрема контроль за збереженням конкурентної позиції підприємства (рис. 1).

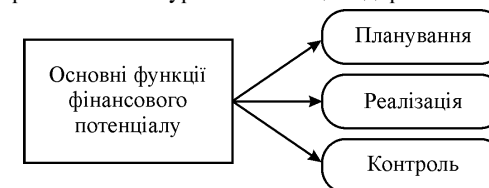

Рис. 1. Основні функції фінансового потенціалу (авторська розробка)

У сучасних умовах будь-який фінансовий план фактично ґрунтується на очікуванні певного розвитку ринкової ситуації, що характеризується нестабільністю й мінливістю, вимагає постійної перевірки на придатність у разі можливих ринкових змін. Характерними особливостями розвитку фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств є:

- системно-комплексний підхід до вивчення проблеми в єдності технічних, економічних, соціальних, управлінських, психологічних та інших аспектів;
- зростання кількості фінансових зв'язків між суб'єктами господарювання;
- дефіцитність фінансових ресурсів;
- взаємозв'язок і взаємодія структурних компонентів;
- різноманітність організаційно-правових форм господарювання;
- сезонний характер виробництва у сільському господарстві;
- глобалізація конкуренції та виробництва;
- посилення ролі людського фактора в управлінні прибутком як основного важеля забезпечення фінансової безпеки.

Фінансовий потенціал характеризується особливостями, типовими для всіх економічних систем. Він як єдине ціле існує не тому, що в його формуванні вагому частку займають, наприклад, фінансові ресурси. З іншого боку, формування фінансового потенціалу не може бути зведене до формування його окремих компонентів. Функціонування взаємозалежних структурних компонентів характеризує нові особливості фінансового потенціалу, які змінюються відповідно до зміни часу. Проявом цього може бути тісніший взаємозв'язок і взаємодія компонентів. Така особливість підкреслює відповідність між останніми, коли їх спільне погоджене функціонування та взаємодоповнення за рахунок інтегрального впливу утворює нові якості фінансового потенціалу, що загалом підвищує ефективність функціонування сільськогосподарських підприємств.

Фінансовий потенціал як економічна система має певні характерні ознаки, зокрема: структурність, комунікативність, ієрархічність, здатність до розвитку, цільова підпорядкованість, диверсифікованість (рис. 2).